

Mediegranskning

En komparativ studie om pressens rapportering av politiska
skandaler de senaste tjugo åren

Carolina Jonsson
Amela Selimagic

Abstract

Denna studie grundas på huruvida media har blivit mer dömande än granskande i sina rapporteringar om högt uppsatta politiker över en tidsperiod på 20 år. Det som har granskats är tidningars rapportering då en högt uppsatt politiker bestridit över lagen. För att få en grundlig vetenskap om hur media fungerar i vårt samhälle är uppsatsen uppbyggd på kapitel som naturligt leder fram läsare till analysen. Till analysen har artiklar använts från två Svenska rikstäckande tidningar såsom Expressen och Dagens Nyheter. De politiska händelser som analyseras är Ebbe Carlsson- affären från slutet av 80- talet, Mona Sahlin från 90- talet och slutligen Laila Freivalds från 2000- talet. Vår slutsats är att det definitivt har blivit ett hårdare klimat över tiden i den massmediala världen där tillspetsning av nyheter och jakt på uppmärksamhet är viktigare än objektivitet och saklig granskning.

Nyckelord: Media, Pressen, Tidsperiod, Granskning, Demokrati, Ebbe Carlsson-affären, Mona Sahlin, Laila Freivalds

Innehållsförteckning

1	Inledning	2
1.1	Syfte och frågeställning.....	2
1.2	Metod och material.....	3
2	Massmedia och demokratin	5
2.1	Massmedias roll i en demokrati	6
2.2	Det demokratiska samtalet	7
2.3	Yttrandefrihet och offentlighetsprincipen.....	9
3	Dagordningen	11
3.1	Maktens andra ansikte.....	11
3.2	Maktens tredje ansikte.....	12
3.3	Medielogiken.....	13
4	Mätinstrument	16
5	Analys	18
5.1	Anna – Greta Leijon.....	18
5.2	Mona Sahlin	19
5.3	Laila Freivalds.....	22
5.4	Analyssammanfattning.....	24
6	Slutsats	26
7	Referenser	27
8	Artiklar	28

Disposition

I kapitel ett, inledningen, leds man in i uppsatsens syfte och problemformulering. Här tar man upp medias roll i vårt samhälle idag. Vidare förklaras metod och material valet till uppsatsen.

I kapitel två behandlar man ämnet massmedia och demokrati, där man belyser medias roll i ett demokratiskt land. Vidare uppmärksammar man vikten av att det demokratiska samtalet, det vill säga den politiska kommunikationen mellan medborgare och politiskt styrande får fungera fritt. I detta kapitel skriver man även om yttrandefriheten och offentlighetsprincipens innebörd i en demokrati.

I kapitel tre beskrivs medias makt och deras centrala roll i vårt samhälle. Samtidigt som alla är beroende av media kan det även innebära problem då de plötsligt får för mycket makt, maktens andra och tredje ansikte tas upp.

För att kunna bedöma om media har blivit mer dömande än granskande de senaste 20 åren måste vi kunna mäta det på något sätt. Kapitel fyra beskriver vad som ligger till grund för våra begrepp ”granskande” respektive ”dömande”.

Vidare tar kapitel fem upp själva analysdelen. Här appliceras hela den teoretiska delen på tre fall där kvinnliga politiker utsatts för hårt mediedrev och även till slut tvingats avgå. Personerna som tas upp är Anna-Greta Leijon som var justitieminister i slutet av 1980-talet, Mona Sahlin som var vice statsminister på 1990-talet och avslutningsvis Laila Freivalds som var utrikesminister i början på 2000-talet.

I det här avslutande kapitlet knyts säcken samman och vi summerar vad vi har kommit fram till i vårt arbete vad gäller media och deras makt.

1 Inledning

Medias roll i dagens samhälle är inte en helt okomplicerad fråga. Hur vi ska förhålla oss till media är svårt att veta då vi både medvetet och omedvetet ständigt matas med nyheter, reklam och löpsedlar. Förr hette det att kunskap är makt, idag är det information och kommunikation som är makt. Medborgarnas åsikter formas i betydligt högre grad av vad som sägs och skrivs i media. Mediernas påverkan på allmänhetens åsiktsbildning är en aktuellt och viktigt fråga att begrunda och klargöra. I den här studien undersöks vilken roll tryckpressen spelar i vårt samhälle. Särskilt intressant tycker vi det är att titta på hur högt uppsatta politiker framställs i dag - och kvällspressen eftersom de ständigt är utsatta för hård mediebevakning. Detta kan i allra högsta grad komma att påverka det politiska tänkandet hos medborgarna. Är vi medvetna, när vi tar beslut i vår vardag, att vi ofta blivit inspirerade och påverkade av det vi har läst.

1.1 Syfte och frågeställning

Vår frågeställning baseras på en fråga som handlar om hur media agerar och påverkar medborgarna. Vi har för avsikt med denna uppsats att belysa att det finns problem med hur dag - och kvällspressen rapporterar om högt uppsatta politiker. Vi tror nämligen att medborgarna kan få en förvrängd bild av verkligheten då pressen många gånger själva tolkar en fråga i stället för att endast rapportera. Vi är båda fascinerade av pressens förmåga att förfölja en politiker som begår snedsteg och som till slut väljer att avgå. Vårt intresse har varit att få reda på om pressen de senaste ca 20 åren har förändrat sitt sätt att rapportera och om de har blivit mer dömande än granskande. Kan detta i så fall ha en negativ inverkan på det demokratiska samtalet mellan politiker och medborgare. För att undersöka detta har vi valt att titta på tre högt uppsatta politiker som alla har suttit i regeringen. Dessa tre är; Anna - Greta Leijon, Mona Sahlin och Laila Freivalds. Anledningen till att vi valt att rikta in oss på dessa tre är för att de har mer gemensamt än att vara politiker. De är alla tre kvinnor som har suttit i regeringen för Socialdemokraterna under "varsitt" decennium det vill säga 80-, 90- och 2000 - talet. Alla tre utsattes för hård mediebevakning efter att de hade stridit mot lagen och detta bidrog till att de avgick.

I ett demokratiskt samhälle är det en självklarhet att media ska fungera fritt och oberoende av staten, samtidigt som de har regler att följa. Dilemmat med att reglera medias sätt att arbeta är att reglerna aldrig får inskränka på yttrande - och pressfriheten. Eftersom dessa två grundlagar är förutsättningarna för en fungerande demokrati kan media röra sig relativt fritt genom att ständigt hänvisa

till att de lyder under yttrande – och pressfriheten. Det är svårt på denna korta tid och begränsade utrymme att försöka beskriva hur verkligheten ser ut. Vi är medvetna om att vi endast skrapat lite på ytan på detta stora och relativt outforskade ämne.

Vårt *syfte* är att uppmärksamma betydelsen av pressens rapportering för det demokratiska samtalet mellan medborgare och folkvalda. Med det demokratiska samtalet menar vi den politiska kommunikationen och naturliga kanalen som finns i en demokrati mellan folkvalda och medborgare. Media verkar nu som en medlare mellan dessa två parter i stället för att rapportera och upplysa politiker och medborgare om rådande nyheter. Opartiskhet har varit en önsketanke då man kan anta att det leder till en mer korrekt rapportering. För att ta hänsyn till vinstintressen och en allt ökad konkurrens måste tidningarna idag spetsa till rubriker och dra till uppmärksamhet till sig varför man bör läsa just deras tidning. På grund av detta tror vi att det har skapats ett hårdare klimat och en allt mer dömande rapportering. Den negativa rapporteringen om politiker kan komma att påverkar människors syn på politiker.

Vår ursprungstanke är att media har gått från att över tid ha blivit mer dömande än granskande och det är denna hypotes vi kommer att testa.

Vår *frågeställning* är följande:

- Har tryckpressen blivit mer dömande än granskande under de senaste 20 åren?
- Om så vilka konsekvenser kan detta få för det demokratiska samtalet mellan medborgare och folkvalda?

1.2 Metod och material

Denna uppsats bygger på en komparativ innehållsanalys där en jämförelse på medias utveckling över en tidsaxel på 20 år undersöks. Det som har jämförts är, som ovan nämnt, huruvida pressen har blivit mer dömande än granskande i sina rapporteringar. Studien anses vara en kvalitativ innehållsanalys men kan till viss del även ses som kvantitativ eftersom man räknar förekomsten av eller mäter vissa företeelser i texten (Bergström, Boréus, 2005:43). I vårt fall har det handlat om att mäta huruvida pressen är granskande eller dömande i rapporteringen om politiker. Med mätning menar vi inte att vi ska kunna mäta det på en skala eller räkna förekomsten av ord. Utan vi har skapat vårt egna slags mätinstrument som baseras på olika forskare och författares teorier och våra egna åsikter. I kapitel sex skriver vi mer utförligt om hur detta mätinstrument ser ut.

För att skaffa oss kunskap om media och dess roll i vårt samhälle har vi läst in oss på ämnet genom att använda oss av böcker skrivna av både författare och forskare som är väl insatta i ämnet. Dessa har hjälpt oss att få en god kunskap om ämnet och en grund till vår teoretiska del. Vi har hela tiden varit medvetna om att

objektiviteten i vissa böcker har varit lägre än i andra. Som vi ser det har det inte begränsat oss då vi snarare ser att de har berikat oss med viktig information.

Till vår empiriska del har vi valt att ta en dagstidning såsom Dagens Nyheter (DN) och den klassiska kvällstidningen Expressen. Det finns inget medvetet val av tidningarna då vi endast intresserade oss för att ha med en dags – och en kvällstidning. Politisk färg är inget som vi har valt att ta ställning till och inget som vi anser påverkar vår frågeställning och dess svar.

Anledningen till att vi valde att jämföra just över en tidsperiod är eftersom vi ämnar undersöka huruvida pressen har blivit mer dömande än granskande. För att kunna göra en komparativ studie måste vi titta tillbaka i tiden för att få ett tidsperspektiv där vi kan granska och jämföra, eftersom det är vårt mål. Anledningen till att vi har valt att titta på de senaste 20 åren beror på att vi inte ansåg det vara rimligt att överskåda mer på den här korta tiden vi haft på oss. Artiklarna vi har tagit del av har vi läst i mikrofilmsformat i magasinet på Universitetsbiblioteket i Lund. För att det här arbetet inte skulle bli för stort var vi tvungna att begränsa oss vad gäller valet av antal dagar att analysera. Därför satte vi en tidsperiod från det att händelsen blev aktuell i pressen och max tio dagar framåt.

2 Massmedia och demokratin

Massmedia har inte den direkta makten att ta politiska beslut, men de är i allra högsta grad involverade i den politiska processen, de ses som en del av politiken och en del av demokratin. De demokratiteorier som inte innefattar massmedias roll kan ses som otillräckliga och det kan leda till att dessa demokratiideal förlora sin styrka och trovärdighet. Därför menar man att det finns behov av förnyelse av teorier och perspektiv som används för att förklara, värdera och förstå demokratin och dess existens samt de hot och möjligheter som finns inom och för en demokrati. (Strömbäck, 2000: 19).

Att vi tror på det vi ser och läser är ingen nyhet. Walter Lippmans tankar om pseudoomgivningen bygger på att ”det är inte verkligheten i sig själv som är styrande för våra tankar och handlingar, utan våra bilder av verkligheten”. (Strömbäck, 2000: 252). Vi tror helt enkelt på den värld vi ser och läser om, och media har ett stort inflytande och ansvar över den bilden. Media väljer ut, tolkar och beskriver olika delar av verkligheten åt oss. Ofta är det delar som de anser vara betydelsefulla och viktiga att informera om. De agerar som en egen makt vid sidan av den politiska, ekonomiska och lagstiftande. Den mediala makten är global då den bildar allians med olika maktsystem. Medias genomslagskraft är enorm på gott och ont. (Boëthius, 2001: 11). Därför är det viktigt att veta vad och vilka som styr mederna.

Berättelser om politiken har blivit personliga maktkamper och underhållning. Dramatiserade berättelser om politiker ses som mer att tillfredsställa folkets intresse. Medborgarnas förtroende till journalistens utnyttjas av vinstjagande medier och privata och kommersiella krafter som drivs av vinst driver en mediedomstol i samhället. Karl Kraus skrev att medieoffentligheten ”bara har intresse av domar. Den är en dömande offentlighet eller ingen alls”. (Boëthius, 2001: 16).

Regeringsformens första paragraf lyder ”All offentlig makt i Sverige utgår från folket” denna paragraf anger den svenska grundtanken för ett demokratiskt styrelseskick (Mattson, Petersson, 2003: 12). Detta innebär att demokratin måste få en acceptans och legitimitet från medborgarens sida. I en demokrati är det medborgaren som är ytters ansvarig för vilka angelägenheter som skall ligga till grund för politiska beslut (Mattson, Petersson, 2003: 13). Det ställs även krav på jämlikhet i beslut i en demokrati eftersom alla medborgare har lika rättigheter i frågor som rör den gemensamma framtiden. Alla medborgare måste vara toleranta och acceptera beslut som avviker från deras åsikter för att den demokratiska grundtanken inte skall falla samman (Strömbäck, 2000: 21). Demokrati är inte någonting som ett land bara kan införskaffa utan att förvalta det. Det är ett styrelseskick som ständigt måste förnya sig och utvecklas. Demokratin söker efter nya konstitutionella former för folklig kontroll och ansvarig politisk styrelse. I

vissa avseenden har media förbättrat medborgarens möjligheter att följa den politiska processen.

Massmedia har även förändrat den politiska processen på så sätt att den har förvandlats till en konsumtionsdemokrati. Massmedielogik, opinionsmätningar och konsumtionsdemokrati kan ses som tre element i en och samma utveckling. Dessa tre gynnar varandra i en demokrati. Detta innebär att vissa frågor förstärks och andra försvagas i den politiska processen. Enskilda frågor ges mer uppmärksamhet eftersom journalistiska arbetsmetoder lämpar sig bättre för att belysa hastigt uppflammande, kontroversiella händelser. Politiker uppmärksammas hellre för slagkraftiga och tillspetsade kommentarer än hela anföranden (Petersson, Carlberg, 1990: 227).

Tidsperspektiven i media förkortas allt mer idag. Stabiliteten i en särskild fråga avtar snabbt eftersom det alltid kommer upp nya och mer aktuella ämnen. Andelen väljare med fast och stabil partiloyalitet sjunker. Fler och fler medborgare är beredda att ompröva och byta parti. Valrörelserna och massmedias betydelse ökar.

Uppdykande problem kräver omedelbar behandling och lösning. Krishantering av dagsaktuella frågor tenderar att hela tiden tränga ut frågor som kräver en långsiktig behandling. Media blir viktigare än organisationer. Det nuvarande partiväsendet växte fram under andra kommunikationsvillkor. Ett nät av lokala organisationer var avgörande om man ville nå ut och behålla sitt inflytande. Men nu är situationen annorlunda. Nya partier kan tack vare media få ett riksomfattande genomslag under mycket kort tid. Man når ut direkt till väljarna. Partipolitiken domineras av publicitetshänsyn och mediekonsulter medan betydelsen av förtroendevalda och lokalt engagemang minskar (Petersson, Carlberg, 1990: 227 f.).

2.1 Massmedias roll i en demokrati

Det pågår ständigt en diskussion vilken roll media bör spela i ett demokratiskt samhälle. I vårt fall handlar det om att titta närmre på nyhetsmedia och deras sätt att rapportera i dagstidningar. Eftersom vi ska titta på just dagstidningar är det väsentligt att ta en titt på hur de arbetar och hur de kan vinkla och påverka en nyhet. Detta är nödvändigt för att förstå problematiken i att demokratin kan komma att svikta då tidningarna kan bestämma allt från hur dagordningen ska se ut till att påverka hur vi tänker. Vad vi läser ligger många gånger till grund för vad vi baserar våra uppfattningar på.

Journalister tampas ständigt mellan att å ena sidan offentliggöra och avslöja sanningar och å andra sidan av olika former av hänsyn, framförallt gentemot privatpersoners integritet. Inte nog med detta så slits de även mellan att samtidigt som de ska göra en bra nyhet med en bra vinkel under kort tid måste de dessutom ta hänsyn till förväntningar såsom saklighet, källkritik och allsidighet (Ekström, Nohrstedt, 1996: 111). Nyhetsjournalistiken antas ha en plikt, ett informationsuppdrag gentemot allmänheten, som ibland måste gå före hänsyn

(ibid, 112). Problemet är inte att vi har grävande journalister. De flesta kan nog instämma i att pressens granskning av politiker, myndigheter, företag och internationella organ behövs därför att risken annars är att makthavare gör sådant som inte tål offentlighetens ljus (Nilsson, 2004:152). Man kan ställa sig frågan vad som händer när media tar över och ser sig själva som medlaren mellan politiker och medborgare. Hur vet vi att det vi läser är sant och hur vet politikerna att det som skrivs i media är vad folket i Sverige tycker. Det är därför det är intressant för oss att undersöka tidningsartiklar. Är dem mer granskande än dömande och vad har de för betydelse för det demokratiska samtalet mellan politiker och medborgarna?

I varje artikel som skrivs finns det flera parallella berättelser - berättelser om händelser och sakförhållanden men också berättelsen om journalisten, om tidningen eller programmet (Ekström, Nohrstedt, 1996: 122). Man kan enligt journalisterna hitta förklaringar ibland till varför artiklar och reportage ser ut som de gör. De skyller bland annat på tidsbrist. Det kanske är en förklaring som det ligger mycket sanning i, men frågan är om det fortfarande är Okej. Det är fortfarande lika dåligt för demokratin att en journalist inte har tillräckligt med tid och resurser för att göra ett fullständigt uppdrag. I Anders Björnsson och Peter Lutherssons bok "Medialiseringen av Sverige" finns det ett citat av en journalist som lyder; "Detta kanske inte är världens skarpaste bild av verkligheten, men det är vad jag fick fram på den utmätta tiden". Och varje dag väntar det nya uppgifter (Björnsson, Luthersson, 1997:94-95).

2.2 Det demokratiska samtalet

I det här stycket kommer vi att förklara varför vi tror att medias sätt att rapportera kan skada det demokratiska samtalet mellan politiker och medborgare. När man pratar om demokrati är det bra att ha någon slags norm att utgå från. Liksom Jesper Strömbäck skriver i sin bok "Makt och Medier" tror vi att demokratin kvalitet bör värderas utifrån dess förmåga att ge människor möjlighet att rationellt och reflekterande vara med och styra över den egna och den gemensamma framtiden (Strömbäck 2000: 256). I Jesper Bengtssons bok "Mäktiga medier, mager demokrati" skriver Bengtsson om en journalistik som handlar om makt och intriger och så kallad tillspetsning där man försöker dramatisera och göra en händelse mer spännande än vad den egentligen är (Bengtsson, 2001: 104). Genom att förvränga verkligheten på det sättet kan det i längden skada demokratin eftersom medborgarna inte får tillräcklig med korrekt information. Vi upprörs över frågor som kanske egentligen ens är värda att bry sig om och undanhålls frågor som vi möjligtvis hade varit mer intressanta att ta del av (ibid: 98).

Vidare skriver Bengtsson att det är exempel på lätt journalistik som är enkel för en journalist att forma från sitt skrivbord och som inte kräver omfattande grävande arbete. Ett citat från den kände, grävande journalisten Janne Josefsson visar tydligt på denna problematik. Citatet lyder;

”När man väl sitter i mörkrummet och redigerar är det lätt att man börjar skapa dramatik. Man klipper in en människa där, plockar ut en annan, stoppar in två sekunder på ett annat ställe och så vidare. Människorna blir som sagofigurer” (Ljunggren, 2003: 8).

Detta citat syftar egentligen till när han sitter och redigerar en dokumentär eller nyhetsinslag. Vi tror dock inte att det skiljer från hur en journalist vid en tidning och en journalist vid ett Tv-station arbetar.

Problemen uppstår när massmedierna genom sitt sätt att fungera och beskriva verkligheten ofta sprider en uppfattning som säger att det inte finns några möjligheter till samhällsförändring i organiserade, kollektiva former. Alla politiker framställs som att de är av samma skrot och korn och alla organisationer tros dölja dynga. Genom att framställa politiker på det här sättet förmedlar massmedia en blid till sina läsare att politiker endast är ute efter att få mer makt. När det väl kommer till kritan håller de inte vad de har lovat (Bengtsson, 2001: 105). Frågan blir då hur vi i vår demokrati ska kunna bygga upp ett förtroende mellan medborgare och politiker när massmedia hela tiden sänder ut negativa rapporteringar om politikerna. Som vi skrev i vår inledning har massmedia tagit på sig en medlarroll mellan dessa två parter. Man kan undra om de sköter denna roll med respekt där syftet till syvende og sist är att tjäna under demokratins villkor. Det vi vill belysa med texten ovan är att det demokratiska samtalet kan komma till skada då media styrs av så många andra faktorer än att endast ge en tydlig bild av hur verkligheten faktiskt ser ut (Bengtsson, 2001:61). Granskningen av en nyhet måste vara verklig och inställd på sakförhållanden, om den ska ha något demokratiskt värde (Strömbäck, 2000: 269). Om människor inte kan avgöra kvalitet och sakligheten i nyhetsutbudet kan det också vara svårt att ställa krav på nyhetsjournalistiken (ibid: 161).

”Journalisten har folkets uppdrag att nå och förmedla den kunskap som folket inte förmår finna på egen hand. Samtidigt medför fokuseringen till avslöjandet att det också är journalisten som avgör vilken kunskap folket vill nå. Det blir journalisten och inte medborgaren som drar slutsatsen” (Strömbäck, 2000: 161f.).

I framtiden kan vi inte förvänta oss att media kommer att spela en mindre roll, då den direkta kommunikationen mellan medborgarna och de politiska makthavarna är omöjlig i en allt mer globaliserad värld. ”De politiska makthavarna är för få, medborgarna för många och, tiden för begränsad för att en direkt kommunikation ska kunna vara möjlig.” Genom en allt mer utvecklad teknologi kan man dock hoppas på att medborgare och politiker kan komma i direktkontakt med varandra via bloggar och dyl. och på så sätt kringgå media och deras skeva rapportering. Vidare bör massmedia behålla sin roll som granskare då de utgör en viktig part i ett demokratiskt samhälle och de skapar en arena där debatterna är offentliga för alla (Strömbäck, 2000: 268).

2.3 Yttrandefrihet och offentlighetsprincipen.

För 200 år sedan yttrade Voltaires orden ”Jag delar inte din åsikt men jag är beredd att dö för din rätt att yttra den” (Warnling- Nerep, 2 004:54)

Än idag är dessa ord kraftfulla och visar på att yttrandefrihet borde vara var man och kvinnas rättighet. I Sverige begränsas det fria ordet av rättsliga och normativa regler. Den svenska demokratin bygger på en öppenhet som i många avseenden skiljer sig från de mer slutna idealen på andra håll i världen. Med offentlighetsprincipen som utgångspunkt gäller detta framförallt tryckfrihetsförordningens meddelarskydd och rätten att ta del av allmänna handlingar.

Sverige fick sin första tryckfrihetslag år 1766 och den stiftades i medielogikens anda och garanterade frihet från censur. Det vill säga frihet från statens förhandsgranskning och krav på tillstånd för tryckning. (Hadenius, Weibull 2003: 24)

I Sverige ser vi på yttrandefriheten som en självklar och grundläggande rättighet i vår demokrati. Här vill vi att toppolitiker precis som andra medborgare ska kunna tala och röra sig fritt. Vi ser på demonstration som ett forum att göra vår röst hörd och helst ska man inte ta till fysiska eller materiella föremål för att förhindra demonstrationer. Vår demokrati i Sverige försvarar den öppna demokratin och yttrande friheten där olika åsikter avspeglas mot varandra (Warnling- Nerep,2004: 50 ff.).

Om vi inte hade haft möjligheten att informera oss om olika politiska åsikter och om vi inte fått framföra dessa åsikter offentligt genom yttrandefriheten skulle grunden för vår demokrati snabbt gå under (Warnling- Nerep, 2 004:55).

Det är inte ofta om alls att man funderar vad yttrandefriheten egentligen innebär och hur det skulle vara att leva utan den och den öppna demokratin. Att leva i ett land där kritik av politiker skulle innebära långa fängelsestraff och där tidningar censureras av till exempel makthavarna. Den enda informationen som når medborgarna är begränsad till att endast rapporter om det som de styrande politiker godkänner (Warnling- Nerep, 2 004:53).

De rättsliga ramarna för dagspressen är större än för radio och television. Tryckfriheten lämnar större frihet för publicering. Dagspressen styrs dock även av andra regler. Under 1900 –talet har pressens organisationer satt upp etiska principer för sin verksamhet. Pressens etiska regler omfattar publicitetens regler, yrkes regler och regler om redaktionell reklam. Anmälningar om brott mot pressens etiska regler anmäls till Allmänhetens Pressombudsman (PO) som avgör om ärendet bör tas upp i Pressens opinionsnämnd. Huvuddelen av anmälningarna faller dock bort redan i PO: s grovsortering. Det vanligaste brottet är publicitetens regler då tidningar bedöms skyldiga till bristande kontroll av sakuppgifter, inte givit kritiserade personer möjlighet till genmäle samt att man publicerat namn och bild som bidragit till lidande och skada. De tidningar som anmärks av PO måste publicera utslaget och betala en expeditonsavgift. (Petersson, Carlberg 1990: 79)

Yttrandefriheten begränsas av tre olika regelsystem. Det första utgörs av rättsligt sanktionerade regler till exempel tryckfrihetsbegränsningarna. Det är

tryckfrihetsförordningen som bestämmer noggrant de fall då utgivare av tidningar kan ställas inför rättsliga åtgärder för innehåll.

Det andra regelsystemet är den vi beskrev ovan, medias egna etiska regler. Denna reglering är till syfte för att skydda enskilda mot sårande och integritetskränkande publicitet. Denna självreglering går längre än tryckfrihetsförordningen. Yttranden som skulle frikännas av domstol förhindras av det etiskt motiverade normsystemet.

Den tredje formen av reglering är redaktionella normer. Varje redaktion har egna uppsättningar av regler om vad som inte bör publiceras. Dessa regler kan finnas i skriftlig form, men fram för allt handlar det om oskrivna värderingar (Petersson, Carlberg 1990: 80). Offentlighetsprincipens grundtanke är att insyn och offentlig debatt utgör ett verksamt medel för att förhindra och upptäcka maktmissbruk

3 Dagordningen

“The press may not be successful much of the time in telling people what to think, but it is stunningly successful in telling its readers what to think about” (Strömbäck, 2000: 145)

Media och särskilt dagspressen handlar idag inte längre om att endast rapportera om vad som händer ute i “verkligheten”. Journalister betraktar sig som en yrkeskår, en tredje statsmakt, vars huvuduppgift är att kritiskt granska omvärlden. Massmedia har därför fått en ny funktion. De fungerar nu som något slags filter mellan medborgarna och stora delar av det omgivande samhället (Bengtsson, 2001: 55). Både som arena och aktör har medierna i moderna samhällen av Sveriges typ en oerhört central roll. Det är till dem som politiker vänder sig till om de vill förmedla ett budskap till en stor samling människor. Och det är de som utgör den främsta källan till information om politik och politiska frågor för de allra flesta medborgarna (Strömbäck, 2000: 254). Det finns ett ömsesidigt beroende mellan medier, politiker och medborgare. Politiker måste få ut sitt budskap i den konkurrens som råder om utrymmet i mediernas olika kanaler. Samtidigt måste medborgarna kunna få ta del av väsentlig information och de är därmed beroende av medierna (Nilsson, 2004: 151). Det kan diskuteras hur mycket makt media har över vad vi ska tycka, men vad vi ganska säkert kan säkerställa är att de har makt att definitivt påverka *vilka* frågor vi har åsikter om (Bengtsson, 2001: 56).

3.1 Maktens andra ansikte

Allt detta är sett ur maktens andra ansikte, som handlar om makt över dagordningen. Det handlar helt enkelt om makten över vilka frågor som ska föras fram i offentlighetens ljus medan andra förblir i skuggan (Bengtsson, 2001: 58). Även om det i slutändan är politikerna som beslutar om vilka frågor som ska föras fram för beslutsfattande sker det inte utan påverkan från andra aktörer (Strömbäck, 2000: 253). Vad man inte får glömma är att medborgarna också har en dagordning. Deras dagordning antas påverka den politiska dagordningen, men inte mediernas dagordning. Den politiska dagordningen påverkas av både medborgarnas och mediernas dagordningar. Däremot påverkar den inte medborgarnas dagordning, annat än indirekt via medierna. Detta betyder att de flesta människor möter politiken i medierad form (ibid:154). Vi anser att det här är ett stort problem grundat på två orsaker. För det första är det ett problem att medias dagordning inte påverkas av människornas dagordning då det är deras

verklighet journalistiken säger sig spegla. Det andra problemet som vi ser det är att människor möter politiken i medierad form då de vanliga mötena mellan politiker och medborgare, som är så viktiga, riskerar att försvinna. Att endast läsa om vad de olika parterna gör ger inte samma verklighetsuppfattning som att faktiskt träffa någon i det verkliga livet och ha en diskussion. Som politiker måste det viktigaste sättet att få reda på hur det ligger till i vårt samhälle vara att ta sig ut och träffa och prata med människor för att höra deras berättelser. Genom att endast föra en diskussion genom media ger en skev bild av verkligheten. Då media kan sätta dagordningen talar de om för oss vad vi ska tycka till om. När vi sedan påverkar politiker genom att gå och rösta eller på ett eller annat sätt tycka till gör vi det baserat på vad vi har läst, sett och hört i media. Krasst sett kan man säga att media talar indirekt till politikerna genom oss eftersom vi för medias talan då vi tar upp vad som de anser vara aktuellt och nödvändigt att diskutera.

Krasst sett kan man säga att det är media som besitter mer makt än medborgarna i det här landet då de för sin talan genom oss. Detta är oerhört allvarligt problem då offentliga tjänstemän och politiker kan tvingas säga upp sina jobb eller förlora sitt jobb på grund av detta. Om politiskt ansvar i praktiken skulle avkrävas också av medierna, annat än av deras respektive ägare och uppdragsgivare, så bäddar det för ett omfattande demokratiskt problem som går i strid med den grundläggande principen om press- och yttrandefrihet. (Nilsson, 2004: 148). Om medierna i sin granskning utpekar en politiker eller tjänsteman som skyldig, kan rättsäkerhetens grundvärden om rättslikhet, förutsebarhet, integritet och rättslighet i praktiken undermineras (ibid:148f.).

3.2 Maktens tredje ansikte

Maktens tredje ansikte är makten över tankeprocessen som utgör grunden för hur vi uppfattar verkligheten och de politiska frågorna. Vi anser denna makt dimension aktuell för vår frågeställning. Eftersom den belyser den makt pressens rapportering kan få över medborgare och deras åsikter, om till exempel en politiker.(Strömbäck 2000: 53)

Vem formar våra tankar? Många anser att massmedier spelar en betydlig roll i denna fråga eftersom det är de som ger oss information och skriver om olika ämnen som vi senare diskutera på jobbet, skolan eller hemma i tv sofforna. Tanke kontrollen är en betydelsefull metod för att utöva makt. Ständigt pågår en kamp mellan medier om att forma och omskapa människors verklighetsuppfattning och värderingar. De starkaste intressen kan genom till exempel opinionsbildning få ett övertag. Monopol tendenser och snedvridningar kan försvåra det öppna samtalet och den självständiga åsiktsbildningen.

Detta skapar en spänning i den liberala demokratiteorin och kan beskrivas genom skillnaden att övertyga och övertala. Båda faktorer går ut på att påverka en annan människas tankar. Att övertyga ses som att man genom mer rationella

argument försöker få en person att självständigt byta uppfattning. Men genom övertalning så använder man alla medel och knep som är effektiva. Demokratins ideal innebär att det offentliga samtalet bör innehålla så mycket som möjligt av övertygelsens rationella argument då man öppet redovisar skäl och så lite som möjligt av övertalnings maktutövning. (Petersson, Carlberg1990:10)

Tankekontrollen som en maktutövning har sedan länge handlat om maktens olika former. Man belyser tre olika former av makt.

1. Det första är fysisk makt (tvång),
2. Materiell makt (belöning),
3. Symbolisk makt (övertalning)

Det är den symboliska makten som kan relateras till maktens tredje dimension där man menar att kontrollen över vårt handlande sker indirekt via kontrollen över vårt medvetande.

När man har diskuterat maktbegreppets innebörd har man påpekat att makt inte endast utövas i direkt beslutsfattanden, genom maktens andra dimension kan man få ett inflyttande över de kollektiva beslutsprocesserna genom att påverka vilka frågor som ska föras upp till politiska beslut.

Maktens tredje ansikte som har beskrivits ovan, kontrollerar över medvetandet, föreställningar och uppfattningar. Då styrning av befäl och order givning blir allt svårare ökar den relativa betydelsen av övertygandets maktövningar. Moroten visar sig vara mer effektiv än piskan. (Petersson, Carlberg1990: 11)

3.3 Medielogiken

Medielogiken inne bär kort och gott att sådant blir nyheter som passar mediernas format, dess organisation, interna arbetsvillkor, normer och behov av uppmärksamhet (ibid:157). Till medielogiken hör sådana händelser eller fakta som bland annat kan tillspetsas, förenklas, intensifieras, personifieras eller som passar in i de stereotyper som antingen finns inom en nyhetsorganisation eller den kultur mediet verkar inom. Berättartekniker formas som medierna har utvecklat för att klara sig i en tillvaro som den vi lever i, vilken är präglad av ett konstant överskott av information och ett konstant underskott av uppmärksamhet.

Då tidningarna pressas att skriva på ett begränsat utrymme krävs det att journalisterna måste fatta sig kort. Som till exempel måste kanske en omfattande rapport och liknande formuleras i endast sina huvudpunkter. Innehållet i en text måste alltså spetsas till för att passa det trånga utrymmet och för att allt ska passa ihop kan detaljer ersättas av i stället passande formuleringar. Artikeln måste på något sätt utmärka sig för att inte riskera att drunkna bland all annan information som trängs på samma utrymme.

Som vi nämnde ovan måste en text ibland inte bara tillspetsas utan även förenklas, intensifieras, personifieras eller stereotypiseras. Vad som menas med

förenkling är helt enkelt att man förenklar texten och begränsar mångfalden. Allt som är invecklat måste framställas som enkel och koncist. Detta är för att så många som möjligt ska kunna förstå innehållet som riktar sig till en bred massa. Intensifiering menas med att man försöker skriva om sådant som drar till sig större uppmärksamhet. Som exempel tas det upp att strejker, sammanstötningar, aktioner och ockupationer är bra material för en handlins intensitet. Texten blir helt enkelt mer levande och intresseväckande än om de intensiva uttrycken skulle saknas (Strömbäck, 2000: 159). Det finns få saker som fascinerar så många som texter om både privata och offentliga personers livsöden eller upplevelser. Anledningen till detta är att få saker är så konkreta som människor. Att få den mänskliga touchen på något, att ge ett problem eller en åsikt ett ansikte, är ett sätt att locka intresse och uppmärksamhet. Det gör det möjligt för läsaren att identifiera sig, vilket människor är mottagliga för och berör av (ibid:159).

Avslutningsvis tänkte vi ta upp problemet med stereotypisering. Stereotypisering kan ses som ett sätt för människor att skapa ordning i det informationsflöde som vi ständigt öses över med. ”För att underlätta för oss själva samt spara tid och kraft när vi tolkar ny information, generaliserar och förenklar vi vanligen genom att bilda stereotyper” (ibid:159 f.).

4 Mätinstrument

För att vi ska kunna mäta huruvida media snarare dömer än granskar måste vi använda oss av något slags mätinstrument. Detta mätinstrument är inte helt lätt att framställa då det inte finns en färdig mall att följa. Vi kommer inte att använda oss av någon skala med olika grader av granskning respektive dömning då vi finner

Det mer intressant att titta på dem som är antingen dömande eller granskande.

Krav som man ställer är att nyhetsverksamheten skall präglas av objektivitet. Många menar dock att det inte är så lätt då ”objektivitet” är ett väldigt komplicerat begrepp. Men trots det har det sedan 1960-talet stått för ett viktigt perspektiv på det journalistiska arbetet.

Då vi ska undersöka om tidningars rapportering är granskande kommer vi att använda oss av statsvetaren Jörgen Westerståhls tolkning av objektivitet, denna tolkning har fått en stor betydelse. Vi ska dock påpeka att Westerståhl försökte bestämma objektivitetsbegreppet med utgångspunkt från radiolagen. Vi kommer att använda oss av hans ”modell” och applicera det på vårt ämne.

Han menade att det vi kallar objektivitet innehåller fyra huvudkrav på nyheter: *sanning, relevans, balans och neutral presentation*. (Hadenius, Weibull 2003: 373)

Sanningskravet är kanske det som är svårast att undersöka men det är också det som gör att en nyhet håller. Man medar at detta krav är överordnat de övriga, eftersom en ”osann” händelse saknar relevans och är ointressant att ”balansera” eller ge en ”neutral presentation”. Man kan säga att sanningskravet binder de andra samman.

Kravet på *relevans* kan kännas som en självklarhet i en rapportering men är inte alltid det. Enligt Westerståhl skall kravet på relevans ge en händelse den plats och utrymme som kan tyckas vara lämpligt. Även i detta fall kan det vara svårt att avgöra vad som kan anses vara relevant. Men vi anser det hela tiden handla om att man är saklig och inte ”går utanför” ämnet och händelse man rapporterar om.

(Hadenius, Weibull 2003: 374) Enligt Jörgen Westerståhl kan opartiskhet mätas på två sätt. För det första kan man mäta det genom undersökningar av *balansen* och presentationen. En opartisk nyhetsförmedling bör vara balanserad genom att den skall ge olika parter utrymme och den får inte förtiga vissa händelser. Man menar att en rapportering måste ange förlustrapportering från båda parter i en stridssituation. (Hadenius, Weibull 2003: 374)

Neutral presentation bör lämpligen vara det obesegrade valet för den som strävar efter en opartisk nyhetsförmedling. De som behandlar nyhetsprocessen och journalisten kan inte tillåtas färga och göra egna tolkningar där de tar ställning för och emot den ena eller andra parten. Journalisten bör inte propagera för den ena parten i en rapportering.

För den dömande delen i vår så kallade mätning har vi hämtat inspiration och använt oss av en bok som berör ämnet om medier som medel och hinder för integration. Egentligen handlar boken om hur media kan förhindra eller hjälpa till att skapa förutsättningar för invandrare att integreras i det svenska samhället. Dock anser vi oss kunna använda denna bok då den tar upp viktiga aspekter vad gäller medias förmåga att döma ut olika grupper i vårt samhälle. Inte på något sätt menas det här med att politikerns situation kan liknas vid invandrares, men man kan dock uttyda en viss likhet vad gäller medias förmåga att vilja kategorisera olika grupper av människor. Det vi kommer att leta efter i våra artiklar vad gäller dömande är huruvida media snarare förstärker de *fördomar och attityder* som vi omges av än fungera som pådrivare för utveckling och förändring (Sandström, 2004: 19). Vi anser det även vara dömande då journalistiken präglas av en idé som inte gör någon skillnad mellan politikerns *offentliga och privata* liv (Nilsson, 2004:107). Förutom detta anser vi även det vara dömande då en politiker inte får *utrymme* att uttala sig i media och bemöta den kritik han/hon har fått utstå.

5 Analys

5.1 Anna – Greta Leijon

Den 1 juni 1988 avslöjade Expressen att en hemlig grupp – vid sidan om den officiella Palmeutredningen – bedrev en egen mordutredning. Regeringen hade i tysthet godkänt den hemliga verksamheten, som dessutom finansierades av staten. Vad som var uppseendeväckande var att den nya gruppen inte leddes av en polis, utan av bokförläggaren Ebbe Carlsson. Han var en framstående socialdemokrat och sedan många år när vän till den före detta länspolismästare och spaningsledaren Hans Holmér. Hela denna historia kom att döpas efter just Ebbe Carlsson. Ebbe Carlsson reste bland annat runt i Europa och höll förhör med diverse intressanta personer för Palmeutredningen. Vad som var ännu mer uppseendeväckande och som fick hela den här karusellen att dra igång var att dåvarande justitieminister Anna-Greta Leijon, som dessutom var god vän till Ebbe Carlsson, hade godkänt Carlssons uppdrag. Hon hade även skrivit ett rekommendationsbrev som öppnade stängda dörrar under Carlssons resor runt om i Europa i jakten på Palmes mördare. Brevet hölls undangömt och inte förrän Expressens avslöjande diariefördes det och hemligstämplades omedelbart.

För expressen var detta en stor succé då de var först med nyheten. I 10 dagar fyllde tidningen med ca 5 artiklar i början till upp emot ca 10. Dagens Nyheter (DN) var inte sena på att snappa upp nyheten och dagen efter, den 2/6, hade de sin första artikel om fallet. Dock skulle rapporteringen i tidningarna emellan komma att skilja sig markant. För Expressen var det här en nyhet som åtta av tio dagar sattes på förstasidan med stora rubriker, medan DN valde att ha det på framsidan men bredvid andra stora världsnyheter.

Tidigt fick Anna-Greta Leijon möjlighet att kommentera affären då Expressens journalist ställde ett flertal frågor. Justitieministern valde dock att försvara sig och blåneka om det hade förekommit något rekommendationsbrev. I DN skrev de endast en sida om Ebbe Carlsson och hans situation. Han beskrivs som en man som gjorde ett uppdrag som polisen inte kunde ha gjort. Texten är väldigt saklig och tar inte ställning på något sätt. Den är väldigt objektiv och verkar ha ett uppriktigt syfte att endast rapportera. I artikeln finns även Anna – Greta Leijons bekräftelse att hon känt till Carlssons uppdrag och att han deltagit i möten hon haft med rikspolischefen. Den här informationen fick tidningen från en presskonferens med justitieministern. Den 2/6 kom så uppföljaren med rubriken:

”Nya avslöjanden i Expressen idag: - Hemligt brev från Leijon. Hon öppnade dörrar åt private Palme- spanaren”.

För Expressen var det en triumf att det undangömda rekommendationsbrevet plötsligt dök upp. Detta var efter att tidningen hade pratat med Leijon tidigare på dagen och konfronterat henne med frågor om brevet och Ebbe Carlsson. Tidningen lade in en högre växel och man får känslan av att de var fast bestämda om att justitieministern skulle lägga alla korten på bordet. Tidningen publicerade ett flertal bilder på Leijon som definitivt inte var till hennes fördel. På alla bilderna ser hon ut att ha blivit överraskad av en kamera eller så har de valt ut bilder då hon inte ser särskilt glad ut. Detta är dock det enda som vi kan tolka som tydligt dömande. Trots att tidningen skriver minst 6 artiklar i en och samma tidning varje dag tolkar vi det som att de alla fyller sitt syfte och har relevans för rapporteringen. Med undantag för en artikel, från första dagen, där man fyller en hel sida med information om Ebbe Carlsson. Intrycket efter att ha läst artikeln är att tidningen verkligen ville få fram att det var olämpligt att ha en privatperson som spaningsledare om något så viktigt och som dessutom fick ta del av hemligstämplat material. I artikeln skrev man bland annat: ”En man som älskar hetluften” Han beskrevs som orädd och frispråkig typ som har jobbat som journalist och informatör. Det som är mest anmärkningsvärt är när journalisten skrev att han i mitten av 70-talet beskrevs som en stor glassälskare. Och allra lyckligast var han om han fick äta glassen i en polisbil. Då var Ebbe Carlsson informations sekreterare åt Lennart Geijer som var justitieminister (Expressen 1/6-88). Den här artikeln har inget med hela Ebbe Carlsson-affären att göra och vi kan inte se att den fyller något syfte mer än att den, enligt vårt så kallade mätinstrument, är dömande.

Dagens Nyheter förhåller sig under hela perioden, ända fram till Leijons avgång den 7/6, relativt lugna. Antalet sidor överskrider aldrig mer än tre. De håller sig borta från att skriva om privata affärer och håller sig i stället strikt till ämnet. Alla parter får komma till tals och ges ungefär lika stort utrymme. Oppositionen, polisen, Ebbe Carlsson, Anna-Greta Leijon, jurister, statsråd och socialdemokrater som är både för och emot justitieministerns agerande kan finnas i artiklarna. Detta tyder på en objektiv journalistik som har mer tyngd än om man skriver om oväsentligheter. I samband med Anna-Greta Leijons avgång skrevs det flera artiklar, både i DN och Expressen, om hur duktig och omtyckt hon var. Hon får tillfälle att uttrycka sin sorg över att behöva lämna sitt arbete som justitieminister och man avbildar ett porträtt av en person som inte är mer än människa och som också har känslor.

5.2 Mona Sahlin

Det kanske mest igen kända exemplet då media bedrivit en intensiv bevakning på en politiker utspelade sig på mitten av 1990-talet. Det behandlade om vår dåvarande vicestatsminister Mona Sahlin kontokorts förväxling. Sahlins popularitet bland svenska befolkningen var stor den första halvan av 1990-talet

och många anhängare till socialdemokraterna började hoppas på att Sverige skulle få sin första kvinnliga statsminister. Många ansåg att Mona Sahlin var en frisk fläkt i politiken bland alla ”kostymgubbar”. Hon blev Mona med hela Svenska folket och hennes berömda uttalande att det är häftigt att betala skatt skulle få en helt ny innebörd.

Monas ”snedsteg” och det som skulle bli den största politiska skandalen under 90-talet var att hon använde regeringens betalkort för privata ändamål, bland annat använde hon det till att betala kläder och hyrbil. Den 7:e oktober 1995 kom Expressen att bli den tidning som avslöjade Sahlins kontokort förväxling.

Vi har tittat på perioden 7 – 17 oktober 1995 det vill säga dagen då tidningen Expressen avslöjade händelsen till och med dagen efter att Mona Sahlin höll sin numera klassiska presskonferens.

Dagen efter avslöjandet kommenterade Sahlin det i expressen att hon ”av misstag har använd fel betalkort”. (”Sahlin köpte kläder med regeringskortet”. Expressen, 1995, 7okt.)

I början av media bevakningen sköt Expressen granskningen bra och sakligt. Man gav Sahlin utrymme att i tidningen förklara sig och ge sin kommentar till händelsen. Det var även ett relevant ämne att ta upp i media för granskning då det handlar om Sveriges vice statsminister som hade stridit mot lagen.

Expressen presenterade hela tiden nya och större avslöjanden och man gav Sahlin hela tiden utrymme att tala ut. Det fanns en strävan efter balans då man var lika ivrig på att få hennes kommentarer som att hitta nya avslöjanden.

Två dagar efter avslöjandet fick Expressen en intervju där Mona Sahlin sa att ”jag såg det hela som ett förskott på lönen”. (Expressen, 1995. 9 okt) Hon säger även att hon inte ser något problem eftersom hon hela tiden planerat att lämna tillbaka allt. Den 9:e oktober 1995 skriver man i Expressen att man i Sverige har en utbredd misstro mot politiker men att Sahlin sluppit en hel del påhopp ”... hon har varit schysta bönan som snackat som folk och som är annorlunda” (Expressen, 1995. 9okt).

Drevet på Mona Sahlin blev allt intensivare för varje dag och mycket berodde på att man ville att hon skulle lägga alla korten på bordet. Hon hade under de första tre dagarna givit olika anledningar till sitt beteende. Dag ett sa hon att hon av misstag tog fel kort medan dagen efter sa hon att hon använde det som förskott på lönen, många undrade vilket som var sant. Journalistiken under den första fasen av mediedrevet var relativt granskande eftersom man undersökte sakligt det Sahlin hade gjort och man krävde en förklaring vilket inte var för mycket begärt av en politiker.

Dagens nyheter (DN) kom igång relativt sent med nyheten om Mona Sahlins kontokort affär. Först två dagar efter avslöjandet skrev Dagens Nyheter om händelsen och även här krävde man korten på bordet. Man skrev att det var den enda lösningen då en politiker beslås med tveksamhet. Man menade även att hennes misstag var att hon endast medgav det som blivit känt och att hon dolde helheten. I jämförelse mellan Dagens nyheter och Expressen ser man tydligt att det är Expressen som kom med nya avslöjanden och att man oftast kan läsa om det dagen efter i DN. I DN kan man även uttyda en mer saklig och koncist rapportering där bara det väsentliga togs upp. DN var inte ensamma om att

avvakta innan de började rapportera om Mona Sahlin. De skrev att ingen ville bli indragen i en ny ”Mosa - Mona kampanj” och att orsaken var den allt mer växande självreflektionen kring riskerna med drevjournalistik.

Efter att bevakningen blivit intensivare började man i Expressen allt mer ta upp saker som inte var relevanta för ämnet och det Sahlin granskades för. Man visade på en allt hårdare och negativ attityd. Det skrevs om henens ”meritlista” där det bland annat fanns påminnelser från kronofogden, dagmamma som jobbade svart, rökning av hasch och trassel med kontokort. Man kan se en viss tendens till kategorisering att hon inte är bara dålig på att skötta sin ekonomi utan även mycket annat. Sahlin framställs som slarvig och man ställer sig frågande om det är sådan Sveriges framtida statsminister ska vara.

Den 11 oktober hade man ingen rapportering i Expressen för att sedan dagen efter kompensera det med en stor löpsedel, ”Mona ljög”. Det känns som att det är här drevet når sin topp. Man var upprörd över att Sveriges mest framträdande politiker uppträdde med så stor nonchalans. I Expressen redovisade man utförligt kvitto och fakturor medan det i DN nämns dagen efter. Under hela denna process gav man Mona utrymme att förklara sig i Expressen, även fast de frågor man ställer kunde ses som vinklade, allt hon svarade på vreds och vändes mot henne.

I Expressen avslöjade man att hon redan på 1990 hade börjat använda kortet till privat bruk. Det finns en relevans i att man tittade tillbaka och redovisade hennes tidigare användning av kontokortet eftersom det visar på att det inte är en gångs händelse. Det är bra att media kan granska och ge medborgarna den information som de annars inte skulle få tillgång till. Det kan ses som hårt att media granskar politiker flera år bakåt i tiden men samtidigt förtjänar medborgarna att veta vad politikern har gjort, så länge det handlar om något som har med politiken och henne som politiker borde det utredas och granskas. Under dessa mediedrev förlorade Mona Sahlin en stor del av folkets stöd och man krävde att hon ska avgå. Den 16 oktober 1995 höll hon en presskonferens. På Expressens framsida hade man en becksvart bild som endast lös i den högra hörnan med Mona Sahlins huvud ner sjunket, rubriken löd ”Hon slåss fört sitt liv”. Rubrikerna i både DN och Expressen var väldigt starka och i många fall användes starkt negativt laddade ord.

Presskonferensen beskrevs i Expressen som osvensk eftersom den var väldigt känsloladdad. Sahlin gick till hårt angrepp på journalister och media eftersom de hade haft kontaktat med hennes barn, före detta pojkvänner och syskon om deras ekonomi. Detta visar på att media inte har kunnat skilja på det offentliga och privata livet vilket är en fördel om en rapportering ska vara objektiv och saklig.

I båda tidningar nämndes det att Sahlin tyckte att man hade fört en kränkande journalistik då de fotograferat genom hennes köksfönster och haft teleobjekt riktade in i sovrummet. Detta faller in i den dömande delen av den här uppsatsens skala då det inte har något att göra med granskningen av hennes kontokort - användande. De gick även in på privatlivet och det är sällan sakligt och viktigt för den granskande processen.

Det som även kan ses som dömande är att båda tidningarna jämförde henne med olika män i partiet och menade att hon inte hållit måttet lika bra som de. Man

skrev i Expressen att partiets ”pojkar” får ta över och fixa de som den kvinnliga kandidaten inte kunde fixa.

5.3 Laila Freivalds

Den 21 mars nu i år tvingades utrikesminister Laila Freivalds avgå. Efter några dagar i kraftigt blåsväder i media meddelade Freivalds att hon skulle avgå då hon till slut blev en för stor belastning för socialdemokraterna. Orsaken var att hon hade varit medveten om att UD-tjänstemannen Stefan Amér hade varit i kontakt med webbföretaget Levonline den 8 februari. Företaget stängde i sin tur ner Sverige Demokraternas hemsida. Detta efter att det främlingsfientliga partiet hade utlyst en karikatyrävling i samband med att den danska tidningen Jyllandsposten hade publicerat karikatyrer av profeten Mohammed.

In i det sista försökte Laila Freivalds förneka att hon hade någon vetskap om vad som hade inträffat och svarade *”att hon inte vet vad alla tjänstemän gör”* (Expressen, 21/3-06). Vidare försökte hon förklara att UD-kontakterna med webbföretaget endast hade handlat om att informera företaget om konsekvenserna av bildpubliceringen. In i det sista försökte Freivalds förneka sin inblandning. Men då kravet från oppositionen och partimedlemmar om att hon skulle lägga alla korten på bordet blev allt för stort valde hon till slut att avgå. Det var uppenbart att hon hade ljugit och även fört statsminister Göran Persson bakom ljuset och situationen blev ohållbar.

Det som Laila Freivalds nog kommer att bli ihågkommen mest för är hennes hantering av flodvågskatastrofen i Asien 2004. Kritiken haglade över henne och kravet på hennes avgång har aldrig varit större. Hon beskrevs som en kall och känslolös människa då hon prioriterade sitt teaterbesök och verkade vara ointresserad av att ens sätta sig in i situationen. Det svenska folket krävde hennes avgång, men statsminister Göran Persson stod vid hennes sida och hon förblev på sin post. Freivalds agerande under tsunamikatastrofen är nog den största anledningen till varför hon var tvungen att avgå nu i mars. Hon var måttligt populär redan då hon tog över efter Anna Lindh och har inte förbättrat sin situation under tiden som har gått. Dagarna efter hennes senaste avgång nu i mars skrev Expressen:

”Nu kan hon åter gå på teater igen – med gott samvete. Och Shakespeare är alltid aktuell: Så tuktas en argbigga, Som ni behagar eller Mycket väsen för ingenting. Bara att välja. Slutet gott, allting gott, kanske” (Expressen, 22/3-06).

Genom att skriva på det här sättet visar man inga större ambitioner på att bedriva en seriös journalistik utan är snarare endast ute efter att vara lite ironisk och märkvärdiga. Citatet är endast subjektiva åsikter då det inte förhåller sig objektivt och granskande. Detta är ett tydligt exempel på att man som journalist försöker döma ut en person.

Att döma av Expressens journalister rådde det inga tvivel om att Freivalds borde avgå. Under två-tre dagar skrevs det ett 30-tal artiklar som endast

behandlade Laila Freivalds tid som politiker och hennes misstag. Vad man kan uttyda är att tsunamin satte djupa spår i oss alla. I flertalet artiklar nämns hennes inkompetens som utrikesminister då det blåser snåla vindar i Sverige. I Dagens Nyheter skrev man att utrikesministerns instinkt är att skylla ifrån sig nedåt. Man skrev även att när hon försöker kringla sig ur gamla halvsanningar med hjälp av nya blir det allt tydligare att hennes förtroende kapital är förbrukat (DN, 21/3-06).

”Freivalds agerande visar än en gång att hon inte är någon politiker. Hon har inget lärt av sina många år i regeringen ”(...) ”Laila Freivalds har alltså agerat på ett sätt som kan vara ett brott mot den svenska grundlagen även enligt Göran Persson. Måste då inte utrikesministern gå?” (Expressen, 21/3-06).

Vidare förekom det, efter hennes avgång, artiklar där det spekulerades vem som skulle efterträda Freivalds. En av dem hade som rubrik; ”Skandalomsusad ersättare”. Artikeln handlade om Bosse Ringholm som ersättare och att han inte var het skonad från stora misstag. Han har bland annat hamnat i blåsväder för hans skatteaffärer i fotbollsklubben Enskede IK och hans uttalande om att polisen är slöa. Även om kritiken var hård mot Freivalds innan hon avgick och många krävde hennes avgång slutade inte rapporteringen om henne bara för att hon avgick. PM Nilsson, politisk redaktör på Expressen, skrev;

”Äntligen borta. Att utrikesministern gick på Muhammedkrisen är en viktig signal till omvärlden. Hon sålde ut tryckfriheten när diktaturerna tryckte på och hon skadade Sveriges intressen. (...) Att behålla henne hade skapat en mycket osund stämning av maktfullkomlighet” (Expressen, 21/3-06).

I drevet på Laila Freivalds granskar man hennes förmåga och kunskap. Till skillnad från mediebevakningen på Mona Sahlin drar man inte in familjen och privat livet i granskningen. Hon beskrivs av arbetskamraterna som en rak, tydlig och hårt arbetande person medan detta tolkas som arrogans av de svenska medborgarna. Huvudfokus var ständigt på Freivalds som person och hennes inkompetens att hantera media. Hon ansåg det vara medias fel att hon tvingades avgå eftersom de inte tillät henne sköta sitt jobb. Detta uttalande gjorde inte henne mer populär bland journalisterna.

Hela mediebevakningen kring utrikesministern var i obalans. För att rapporteringen och artiklarna ska få en tyngd krävs det att alla parter som är inblandade får yttra sig och att man undviker subjektiva kommentarer från journalisterna. Så var inte fallet och därför var större delen av rapporteringen dömande enligt vår mätning. ”Nu för tiden är det viktigt för en minister inte att ha rätt, inte heller att få rätt utan att det ser ut som att hon har rätt när mediedrevet går” (DN, 22/3-06).

5.4 Analyssammanfattning

Som Dagens Nyheter skrev dagarna efter Freivalds avgång kan, sett genom medias förstoringsglas, små glidningar och onödiga bortförklaringar få den mest förödande inverkan på förtroendet för en politiker.

Denna beskrivning gjord av DN säger i princip det som denna uppsats vill belysa. Med medias makt kan tidningarna välja vad de vill skriva om och vinkla en nyhet på det sätt de själva tycker är lämpligt för att tillgodose sina intressen. Dessa intressen kan vara till exempel vinstintressen då de måste sälja så många upplagor som möjligt. Politikens små misstag kan förstöras upp till en rikstäckande nyhet vilket i sin tur kan leda till att en hel opinion vänder sig emot honom eller henne. Vi trodde att vi skulle hitta markanta skillnader i artiklarna emellan 80- och 2000- talet, då man lätt skulle kunna urskilja huruvida tidningens rapportering, då en politiker stridit mot lagen, blivit mer dömande än granskande. Så har dock inte fallet varit. Det har visat sig komma upp andra faktorer som kan avgöra om en artikel är mer dömande än granskande. Till exempel kan tidningen välja att publicera bilder som definitivt inte är till politikerns fördel och som många gånger gör ett uppslag eller en framsida mer dramatisk. Under alla de tre undersökta årtionden har det visat sig att tidningarna inte drar sig för att publicera 10 –13 artiklar om en händelse på en och samma dag, allt för att göra en händelse mer dramatisk och få den att se ut som en världssensation.

Den största skillnaden under den här tidsperioden är att vi har observerat att Anna-Greta Leijon fick mycket fler intervjufrågor i början av drevet där hon ändå hade en möjlighet att själv lägga alla korten på bordet i stället för att ljuga och därmed släppa drevet lös i vilda spekulationer. En möjlighet som Leijon tyvärr inte tog vara på. I Mona Sahlins fall handlade det om att gräva fram kvitton och fakturor för att därefter konfrontera henne med det och kräva ett svar. Vad gäller Laila Freivalds handlar det egentligen mest om vad hon misslyckades med ett år tidigare i samband med flodvågskatastrofen i Thailand och hur hon har varit som person.

Vid den här granskningen har vi observerat att det är någon gång under de första tio dagarna som händelseförloppet utspelat sig och där man även fått en upplösning på drevet, detta gäller för både 80- 90- och 2000 – talet.

Den största skillnaden under den här tidsperioden har varit att man under de senaste åren allt mer blandar in politikerns privatliv och fokusering på deras personlighet. Detta är något som Anna-Greta Leijon, på sin tid, lyckades undkomma. Annat var det med Mona Sahlin och Laila Freivalds. Mona blev utsatt både för att journalister grävde djupt i hennes privatliv och att man ifrågasatte henne som person. Personifieringen kretsade kring lämplighet som politiker, förälder, fru och syster. Detta är något som bara har ökat med åren och vi kan uttyda en ökad tillspetsning vad gäller rapporteringen om personen i fråga.

Laila Freivalds är det senaste och mest tydliga exempel på detta. Hon fick utstå mycket kritik som mestadels var fixerat på henne som person. Detta är nog

något som vi kommer att få se mer av i framtiden då vi lever i ett allt mer individualistiskt värld där fokuseringen kring individer blir större.

6 Slutsats

Vår ambition med det här arbetet har varit att belysa medias roll i vårt demokratiska samhälle och hur deras rapportering om en händelse i allmänhet och politikernas felsteg i synnerhet kan komma att påverka medborgarna och dennes tankeprocess.

I en demokrati ska media främst fungera som en kanal mellan politiker och medborgare men kan även fungera som ett hinder för den politiska kommunikationen mellan politiker och medborgare. Som det nämndes i uppsatsen så bör demokratins kvalitet värderas utifrån dess förmåga att ge människor möjlighet att rationellt och reflekterande vara med och styra över den egna och den gemensamma framtiden. Men genom att media allt som oftast förvränger och ger en skev bild av verkligheten kan det i längden skada demokratin och den politiska kommunikationen mellan medborgare och politiker. Detta på grund av att ingen av parterna får en rättvis och tillräckligt korrekt information. Det blir då svårt att i en demokrati bygga upp ett förtroende mellan medborgare och politiker när massmedia sänder ut negativa rapporteringar om politikerna.

Uppsatsens frågeställning har handlat om huruvida pressen, över en tidsram på 20 år, har blivit mer dömande än granskande i sin rapportering då en politiker stridit över lagen. Analysen i denna uppsats har visat att media och framför allt tryckpressen har blivit hårdare och journalistiken mer angelägen på att få spektakulära och dramatiska nyhetsrapporteringar. Ingen journalist verkar vilja skriva om vanliga nyheter utan alla vill de gräva fram det mest sensationella rapporten. Att locka läsare med dramatiska och tillspetsade rapporteringar är ingen ny företeelse för vår tid. Men däremot har rapporteringen av politiker de senaste åren utvecklats till dramatiserade serier i pressen. Allt verkar nu handla om tidningars vinstkrav och att segra den stora konkurrensen tidningar emellan. Det demokratiska samtalet kan komma till skada då media styrs av så många andra faktorer än att endast ge en så rättvis bild av hur verkligheten ser ut, som det är möjligt. I denna uppsats har vi även tagit upp hur stor inverkan media har över medborgaren och dennes dagordning. Det vi läser om i vår morgontidning eller kvällstidning diskuterar vi på jobbet, skolan och i hemmet på så sätt talar media om för oss vad vi därmed ska diskutera och tycka till om.

Tryckpressen har en roll som granskare i vårt samhälle och de utgör en viktig part i ett demokratiskt samhälle eftersom de skapar en arena där debatterna är offentliga för alla. Vi behöver denna media som ska ge oss vanliga medborgare information om det som pågår i maktens korridorer. I vårt samhälle agerar media oberoende av staten och dess uppgift är att tjäna folket under demokratins ramar. Det är en stor uppgift som man bör vårda med respekt.

7 Referenser

- Bengtsson, Jesper, 2001. *Mäktiga medier, mager demokrati*. Stockholm: Bilda Förlag
- Bergström, Göran, Boréus, Kristina, 2005. *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur
- Björnsson, Anders, Luthersson, Peter, 1997. *Medialiseringen av Sverige*. Stockholm: Carlsson Bokförlag
- Boëthius, Maria, 2001. *Mediernas svarta bok. En kriminologi*. Stockholm: Ordfront
- Ekström, Mats, Nohrstedt, Stig Arne, 1996. *Journalistikens etiska problem*. Stockholm: Bokförlaget Rabén Prisma
- Hadenius, Stig, Weibull, Lennart, 2003. *Massmedier. En bok om press, radio & TV.8: e upplagan*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag
- Ljunggren, Stig-Björn, 2003. *När medierna tar makten. Ett demokratiskt omställningsprogram i upplevelseindustrins skugga*. Stockholm: Hjalmarson och Högberg bokförlag
- Mattson, Ingvar, Petersson, Olof, 2003, *Svensk författningspolitik*. Stockholm: SNS Förlag
- Nilsson, Joakim, 2004. *Offentlighetens tribunal. Drevkarlar och demokrati*. Lund: Mediatryck
- Petersson, Olof, Carlberg, Ingrid, 1990. *Makten över tanken* Stockholm: Carlsson Bokförlag
- Sandström, Lasse, 2004. *Rosengård i medieskugga. Om medier som medel och hinder för integration*. Stockholm: Sellin & Partner Bok och Idé AB
- Strömbäck, Jesper, 2000. *Makt och medier. En bok om samspelet mellan medborgarna, medierna och de politiska makthavarna*. Lund: Studentlitteratur
- Wiweka Warnling -Nerep, 2003, "Offentlighet och yttrandefrihet", i Mattson, Ingvar - Petersson, Olof, (red.) *Svensk författningspolitik*. Stockholm: SNS Förlag

8 Artiklar

Anna-Greta Leijon affären

Expressens artiklar

- 1988-06-01, Hemlig grupp jagar mördaren
- 1988-06-01, Justitieministern visste hela tiden
- 1988-06-01, En man som älskar hetluften
- 1988-06-02, Så hjälpte Leijon till
- 1988-06-02, Prata med Leijon, sa Ingvar Carlsson
- 1988-06-03, Ebbe Carlssons hemliga resa
- 1988-06-03, Pressad Leijon kom hem i natt
- 1988-06-04, Carlsson spelar högt
- 1988-06-04, Statsministern mötte Holmér
- 1988-06-04, En ening trio som vill fälla Leijon
- 1988-06-04, Stormen ökar Leijon
- 1988-06-05, Carlsson-ligan lät miljonerna rullar
- 1988-06-05, Leijon jobbar på och köper örhängen
- 1988-06-05, Hemliga brevet släpps imorgon
- 1988-06-06, Krismöte hemma hos statsministern
- 1988-06-06, Leijon ljög om brevet också
- 1988-06-06, Hon har begått ett klart brott
- 1988-06-07, Leijon vägrar släppa brevet
- 1988-06-07, Leijon avgår idag
- 1988-06-07, Här tar Leijon avsked
- 1988-06-07, Jag är inte färdig som politiker
- 1988-06-07, Leijon avgår
- 1988-06-08, Svåraste dagen slutade till musik
- 1988-06-09, Leijons valrörelse började i tårar
- 1988-06-10, Jag ångrar ingenting

Dagens Nyheters artiklar

- 1988-06-01, Utredning om Palme i tysthet
- 1988-06-03, Leijon ångrar hjälp med brev
- 1988-06-05 Säpo skötte inte sitt jobb
- 1988-06-05, Tvekan om misstro mot Leijon
- 1988-06-05, Säpomisstaget som skulle döljas
- 1988-06-05, Sekretessen kan hävas
- 1988-06-07, Regeringen kan tvingas gå
- 1988-06-07, Leijons avgång enar oppositionen
- 1988-06-08, Tunga statsråd mot Leijon

1988-06-08, Westerberg skitförbannad
1988-06-08, Leijon valde att avgå
1988-06-08, Tung kritik även i riksdagsgruppen
1988-06-08, Hon var ju så duktig
1988-06-09, Hyllad exminister i tårar
1988-06-09, Ebbe Carlsson: Jag har inte ljugit för Leijon
1988-06-10, (Ingvar) Carlsson till reträtt om brevet

Mona Sahlin affären

Expressens artiklar

1995-10-07, Sahlin köpte kläder med regeringens kontokort.
1995-10-08, Jag såg det som ett förskott på lönen
1995-10-09, Betala ränta, Sahlin!
1995-10-09, Mona har ju betalat saken är utagerad!
1995-10-10, Jag ska betala ränta
1995-10-12, Minnet är kort, Mona
1995-10-12, Jag vet att man inte ska göra så
1995-10-13, En lång rad av lån och skulder
1995-10-13, Det började redan 1990
1995-10-13, Politikers kommentarer
1995-10-13, blir det du nu Winberg?
1995-10-13, Här flyr Carlsson
1995-10-13, Polisanmäld!
1995-10-13, De har 46500- efter skatt
1995-10-13, Varför har ingen stoppat henne?
1995-10-14, Då ändrade sig Mona Sahlin
1995-10-14, lögn efter lögn
1995-10-14, Carlsson fick höra sanningen av Expressen
1995-10-14, Hon borde sopat framför sin egen dörr.
1995-10-14, Snart kan Sverige stå utan en given statsminister
1995-10-14, Affärerna ska granskas
1995-10-15, Väljarnas dom: Avgå!
1995-10-15, ”Sossarna skakas av sin värsta kris någonsin”
1995-10-15, Sahlin låste in sig i Radhuset
1995-10-16, Operation rädda Mona
1995-10-16, Här möts åklagarna. De bestämmer om Sahlins affär ska undersökas.
1995-10-16, Allvarligt att Carlsson inget visste.
1995-10-17, Den gråtande ministern
1995-10-17, Sprickan
1995-10-17, Monas tuffaste dag
1995-10-17, Dagensfröken fick betala Sahlins skuld
1995-10-17, En dag full av känslor
1995-10-17, Vad menar du, Mona?
1995-10-17, Försvaret började före presskonferensen
1995-10-17, Tio dagar som skakade Sahlin

Dagens Nyheters artiklar

1995-10-08, Hasch i politiken
1995-10-09, Sahlin har visionerna kvar
1995-10-10, Mona Sahlin toppar i Stockholm
1995-10-14, Kortet på bordet ända räddningen.
1995-10-14, Sahlin kan ha begått brott
1995-10-15, Betalning efter avslöjande
1995-10-15, Väljare säger nej till Sahlin
1995-10-15, Sahlins framtid avgörs nästa vecka.
1995-10-15, S får börja om från början
1995-10-16, Sahlin väntas stanna kvar.
1995-10-17, Partikamraterna imponerade. Distrikten anser att Mona Sahlin gjorde en stark insats på presskonferensen
1995-10-17, Skamlig journalistik
1995-10-17, Ledningen räknar med slutna led
1995-10-17, Oklara regler för korten
1995-10-17, Juridiska processen avgörande
1995-10-17, Time out för regeringspartiet
1995-10-17, ”Okunnigheten Sahlins tillgång”
1995-10-17, Så vann Nixon folket
1995-10-17, Sahlin väntas stanna kvar

Laila Freivalds

Expressens artiklar

2006-03-20, Freivalds kände till hemisde - kontakter
2006-03-20, Göran hägglund: Laila Freivalds ljög
2006-03-21, Läsarna: Helt rätt av Freivalds att avgå
2006-03-21, Hennes val: Gå eller få sparken
2006-03-21, Freivalds: Hela situationen är allvarlig
2006-03-21, Freivalds uppgång och fall
2006-03-21, Då tvingades Laila Freivalds att avgå för sin lägenhetsaffär
2006-03-21, Hon föll på Muhammed
2006-03-21, Skandalomsusad ersättare
2006-03-21, En utrikesminister kan inte slira på sanningen
2006-03-22, Hon är lättad – han är pressad
2006-03-22, Här är kronprinsessan
2006-03-22, Prislappen: En miljon kronor
2006-03-22, Äntligen borta
2006-03-22, Ingen kommer sakna Freivalds
2006-03-22, Låter stort

Dagens Nyheters artiklar

2006-03-21, Freivalds känns inte vid lögn.
2006-03-21, Små halvsanningars samlade sjaskighet
2006-03-21, Förnyade krav på avgång

2006-03-21, En affär som kom olämpligt
2006-03-22, ... och han har knappt sett Bryssel
2006-03-22, Minister som kom och gick och kom och gick
2006-03-22, Jag insåg att det var omöjligt
2006-03-22, Felaktigt stämpla Freivalds som en misslyckad minister
2006-03-22, De ville inte vänta på domen

